

Единственным ведущим деятелем, который открыто выступил против государственного курса на мадьяризацию национальных меньшинств страны стал Лайош Мочари, но его позиция и предостережения не были приняты большинством.

SUMMARY**IDEOLOGY AND PRACTICE OF REALIZATION OF THE STATE POLICY OF HUNGARIZATION IN 70-80 TH OF THE XIX CENTURY**

Mandryk I.A. (Uzhhorod)

Dualistic treatment of 1867 fixed the views of the leading circles that only the national state, its administrative centralization are able to guarantee the future of the historic Hungary. Since 1875, the government in the head with Calman Tisa began to apply actions about the transformation the country from multinational into mononational, and ideologists tried to prove the fact of the «hungarian cultural advantage» refusing the ethnic minorities in their complete equality. Different theorists of hungarization appeared aiming at justifying this very political choice. Its absence of perspective was evident from the very beginning, more over, harmfulness, because it didn't get the awaited support even among the mass of the Hungarian people.

The only leading figure who opposed the governmental course on hungarization of the national minorities of the country was Layosh Mochari but his position and warnings were not accepted by the majority.

НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ФЕНОМЕН РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (1920-1930-ті рр.)

СУРНІН В.Б. (Ужгород)

На момент виникнення більшовизму (1903 р.) націоналізм, як особлива ідеологія, існував більше 100 років, а як соціально – історичне явище у формі національних рухів, – кілька століть. Спрямовані проти будь – якого національного гніту, за суверенність нації, національні рухи розгортались під впливом модернізації і були процесом невідворотнім і прогресивним. У XIX ст. вони охоплювали як Захід. Європу, так і Росію – правда, із деяким запізненням тут у фазах розвитку.

Будучи лідером молодій амбіційної партії, що претендувала на зверхність у російському революційному русі, Ленін прекрасно розумів небезпеку націоналізму. Адже національна ідея, оволодівши масами, загрожувала перспективам розвитку класової боротьби. Тому викривання націоналізму як антитези принципу пролетарської солідарності стало альфою і омегою політики більшовицької партії у національному питанні на усіх етапах її боротьби за перемогу соціалістичної революції.

Разом з тим, потреба в союзниках вимагала від Леніна обережності у національному питанні. І він довів, якою досконалою зброєю може стати в умілих руках діалектика. Як неперевершений тактик, Ленін, з одного боку, обстоював «самий рішучий і

самий послідовний демократизм в усіх частинах національного питання», а з другого – відмовлявся від нього як прихильник класово – інтернаціональної парадигми. «Принцип буржуазного націоналізму – розвиток національності взагалі, – писав він, – звідси винятковість буржуазного націоналізму, звідси безвихідна національна гризня» [1].

Відштовхуючись від даної тези, Ленін постарався зробити націоналізм страховиськом для дорослих, наділив його всіма уявними і неуявними недоліками. Наприклад, в одному місці Ленін пише: «Коли буржуазія боролась за свободу разом з народом, разом з трудящими, вона відстоювала повну свободу і повне рівноправ'я націй» [2]. А в іншому роз'яснює: «Але для буржуазії вимога рівноправ'я націй дуже часто рівносильна на ділі проповіді національної винятковості та шовінізму, дуже часто сумісна з проповіддю розподілення і відчуження націй» [3].

І так у Леніна всюди – те, що в інтересах класової боротьби у національному русі – добре, а що виходить за межі пролетарського вирішення національного питання, – погано.

Традиція спрощення і суто негативного використання розгляданого нами поняття, що склалась у марксистській літературі до 1917 р., у наступні

радянські десятиліття утвердилася. Ось одне із типових визначень націоналізму періоду «перебудови»: «Націоналізм – це насаджувани в інтересах експлуаторських класів, і перш за все буржуазії, ідеологія, суспільна психологія і політика, котрі утверджують зверхність і винятковість однієї нації (або націй), національних груп, народностей і принижують інші» [4].

Після розпаду Союзу і очевидного краху комуністичної ідеології в новостворених державах з'явилося багато літератури, присв'яченої національним відносинам. Зусиллями вчених, в тому числі і вітчизняних, створена об'єктивна картина розвитку цієї надзвичайно складної і суперечливої сфери суспільного життя у ХХ ст. [5]. Однак націоналізм і сьогодні, у старих академічних традиціях, подекуди некоректно ототожнюється з шовінізмом і пов'язується з екстремізмом [6].

Причина такої незрозумілої на перший погляд «впертості» криється не тільки в історичній спадковості. Слід визнати, що, незважаючи на велику кількість літератури, написаної про націоналізм, у світовій науці до сих пір немає однозначності у трактуванні цього виразного і неоднозначного явища. «Провокують» до традиційних підходів і такі деструктивні феномени, пов'язані з етнічністю і націоналізмом, як етнічний сепаратизм, етнічний уніонізм [7] та міжетнічні конфлікти.

У другій половині ХХ ст. вони стали таким буденним явищем, що почали говорити про «вибух етнічності», «етнічний ренесанс» і навіть «етнічний парадокс» [8]. В цьому плані хіба що не самим великим парадоксом ХХ ст. став розпад, здавалось би, непохитної світової супердержави – СРСР. Але перед нами, очевидно, тільки результат розвитку тих процесів, що сягають своїм корінням у першу половину минулого століття. Для народів «третього світу» це була боротьба проти колоніального гніту, для народів Росії/СРСР в додаток до неї – і національно – державне будівництво 20-30-х рр. Оскільки саме тоді розгортається широкомасштабна боротьба з націоналізмом, ми змушені спочатку розібратися з дефініціями.

Як уже відмічалось, ленінське ставлення до національного питання взагалі і до націоналізму зокрема цілком і повністю визначалось інтересами класової боротьби. Таких само позицій

дотримувались Сталін та інші керівники Комуністичної партії [9]. Однак те, що вважалось правильним в історичному матеріалізмі, є далеким від сучасного розуміння націоналізму.

Всупереч класовому підходу, у світовій літературі сам термін «націоналізм» нині застосовується «у нейтральному смислі», для позначення принципу, на вимогу якого треба, «щоб політичні та етнічні одиниці співпадали» [10].

Здавалось би, це дуже загальний підхід. Він

«залишає осторонь» чимало виявів націоналізму (економічний, ідеологічний, культурний, лінгвістичний, психологічний і т.д.), котрі, безумовно, заслуговують на увагу і є взаємодоповнюючими елементами одного цілого. Разом з тим, запропонований підхід має ту перевагу, що дозволяє виокремити сутність націоналізму. Адже це перш за все феномен соціально – політичний, а інші його аспекти, за влучним висловом С. Рибаківа, «лише відбивають факт тотального використання у політичній боротьбі усіх можливих ресурсів» [11].

У відповідності до такої точки зору можна, на нашу думку, скористатися пропозицією вище згаданого автора і визначити націоналізм як теорію і політичну практику будівництва етнічно гомогенної (однорідної) держави. Саме таку державу прийнято називати «національною», хоча, зрозуміло, повністю гомогенна вона може бути тільки в ідеалі. Достатньо нагадати, що на сьогодні у світі нараховується понад 200 незалежних держав, а народів на Землі, згідно різних даних, – від 3 до 5 тисяч.

Ще більш строкатою виглядала етнічна картина світу на поч. ХХ ст. І для Росії, де за даними на 1895 р. проживало 126 національностей [12], проблема взаємовідносин етносу і держави, ширше – етносу і влади – була такою ж актуальною, як і для інших багатонаціональних країн: Австро – Угорщини, Туреччини. Особливостям національного питання в Росії присв'ячена велика література [13]. Однак її розгляд виходить за межі нашого плану. Тому зупинимось тільки на кількох загальновідомих позиціях, важливих для подальшого аналізу.

На початку ХХ ст. націоналізм як політична течія, що протистояла політиці русифікації і гуртувала етноси національних окраїн навколо ідеї національної держави, став у Росії явищем не тільки поширеним, але і загрозливим для єдності імперії. У повній мірі це продемонструвала революція 1905 року і наступний період, коли національні рухи поляків, фіннів, вірмен, азербайджанців, українців та деяких інших народів активізувались і саме тому зазнали відчутних ударів з боку самодержавства.

Після падіння монархії, в результаті перемоги Лютневої революції 1917 р., процес націотворення в Росії вступив у нову фазу. Спочатку, навесні і влітку 1917 р., національні рухи не висували вимог вище культурної і адміністративної автономії, за виключенням фіннів і поляків [14]. Однак із часом, по мірі ослаблення центрального уряду і дії ряду інших факторів, які заслуговують окремої розмови [15], лозунги національних рухів радикалізувались. Остаточно закріпила тенденцію до відокремлення від Росії більшовицька революція в Петрограді.

На протязі півроку від цієї події зголосилися про свою незалежність Україна, Білорусь, Литва, Естонія, Латвія, Туркестан) («Кокандська автономія»),

Татари – Башкирія, Північний Кавказ (де під різними назвами на протязі короткого часу послідовно виникло кілька національно – державних утворень), Грузія, Вірменія, Азербайджан. Усі вони об'єктивним ходом подій примушені були із самого початку боротися за виживання. І не завжди молодим державам вдавалося уникати небажаних конфліктів. Так, на тлі застарілих міжетнічних суперечностей відбулось побоїще азербайджанських татар з вірменами, в грудня 1918 р. із – за спірної території спалахнула війна між Вірменією і Грузією.

Ці та інші подібні факти, що мали місце в роки Громадянської війни, дали підстави Радянській владі звинуватити «буржуазний націоналізм» у нехтуванні інтересами трудящих і розгорнути проти нього енергійну боротьбу під інтернаціональними гаслами. Разом з тим РКП(б) змушена була, відповідно до власної програмної тези про самовизначення націй, обіцяти національним окраїнам зберегти національні держави – правда, у нових радянських «одежах».

Така перспектива для багатьох навіть національно свідомих громадян не здавалась небезпечною, оскільки з січня 1918 р. існував доволі привабливий приклад – сама Росія. На III Всеросійському з'їзді Рад вона була проголошена федеративною республікою, що відкривало шлях до національної державності навіть тим народам, які ніколи до того її не мали.

Правом на самовизначення в межах Російської Федерації скористались башкири, татари, карели, киргизи, марійці, калмики, комі, буряти, якути, кабардинці, балкарці, карачаївці, черкеси, чеченці, осетини, інгуші та інші відносно крупні етноси, що дали назву або національним республікам, або національним областям та округам. Уже наприкінці 1922 р. у складі РРФСР нараховувалось 21 національно – державне утворення. Передбачалось, що їх кількість зростатиме за рахунок більш численних неросійських народів. Однак національні комуністи України, Білорусі, Грузії, Вірменії та Азербайджану, котрі на місцях контролювали цей процес, зволіли залишитися поза Росії і створити власні суверенні радянські соціалістичні республіки з усіма атрибутами незалежності: своїми кордонами, урядами, парламентами, прапорами. І хоча національні компартії підпорядковувались загальнопартійному центру – ЦК РКП(б), останній не наважився відразу після закінчення Громадянської війни розповсюдити статутний принцип «демократичного централізму» на національні відносини.

Більше того, на своєму X з'їзді в 1921 р. партія змушена була розширити і поглибити процес націотворення в республіках, надавши йому визначеного і конкретного змісту [16]. Однак невдовзі стало зрозуміло, що він виходить з – під контролю. Ось як характеризував ситуацію Сталін у листі до Леніна

від 22 вересня 1922 р., тобто у розпал дискусії про взаємовідносини між РРФСР і радянськими соціалістичними незалежними республіками: «За чотири роки громадянської війни, коли ми з огляду на інтервенцію змушені були демонструвати лібералізм Москви у національному питанні, ми встигли виховати серед комуністів, повз своєї волі, справжніх і послідовних соціал – незалежників, що вимагають справжньої незалежності в усіх смислах і розглядають втручання Цєка РКП як обман і лицемірство з боку Москви» [17].

Звідси робився висновок: викликані певними умовами і застосовані у радянському державному будівництві, в основному пропагандистські, принципи взаємовідносин між центром і національними окраїнами своє відслужили. Настав час привести їх у відповідність до потреб розвитку народного господарства як єдиного цілого. Таким завданням, на думку Сталіна, відповідав запропонований ним план «автономізації» незалежних радянських республік у складі РРФСР.

Сталінський план було ухвалено спеціальною комісією Оргбюро ЦК РКП(б), проте Ленін рішуче відкинув його як передчасний і як такий, що може спровокувати національний Кронштадт. Замість ліквідації формальної незалежності радянських республік уже смертельно хворий вождь пропонує свою формулу федеративного об'єднання, яка на даному етапі задовольнила усіх. Як зазначав Р. Пайпс, створений в кінцевому результаті Радянський Союз став «компромісом між доктриною та реальністю», між комуністичним ідеалом централізованої організації та емпіричним фактом націоналізму [18]. Це був компроміс хиткий, а його тривалість залежала від того, як поведе себе націоналізм у новій ситуації. З утворенням радянських незалежних республік він перестав бути інструментом визволення нації. І більшовики, визнавши на конституційному рівні рівноправність народів та право союзних республік на вихід зі складу федерації, сподівались нейтралізувати націоналізм, зробити його лояльним до комуністичної влади. Однак ці розрахунки не виправдались.

Виконавши одну місію, націоналізм перейшов у нову якість свого буття. Він перетворився в інструмент побудови держави. І хоча вона називалась «радянська», це не міняло суті. Росіяни, українці, білоруси, грузини, вірмени, азербайджанці і всі інші народи, що усвідомлювали себе як нації, прагнули до самостійного державотворення, розвитку національної культури, освіти тощо. Партія змушена була піти назустріч цим інтересам. Від силової політики 1917-1920 рр. більшовики перейшли до гнучкого прагматизму у національних відносинах, властивого Росії до 1863 р. Вони зуміли створити привабливий образ союзної держави, пішли на співробітництво

центра з лояльними національними елітами, сприяли висуванню національних кадрів на керівну роботу, активно допомагали розвитку національних мов і культур [19]. Ця політика, здійснювана у 1920-х – на поч. 1930-х рр., описується в багатьох публікаціях як політика «коренізації» або як «національний неп».

Подібно до нової економічної політики, «національний неп» становив загрозу для Радянської влади. Якщо нова економічна політика підірвала економічні засади диктатури пролетаріату, то «національний неп» – її ідеологічні підвалини. Адже радянська система базувалась на тій ідеї, що національна держава є нормальною політичною формою для періоду капіталізму, тимчасом як соціалізм за своєю природою є інтернаціональним, навіть наднаціональним [20]. При таких умовах націоналізм, котрий брав за основу все «своє», національне на противагу «нашому», радянському міг розглядатися комуністичною партією тільки як альтернатива інтернаціоналізму і підлягав «ліквідації».

В принципі, більшовики підозрювали це давно. Але останні надії на те, що вдасться «ужитися» з націоналізмом, а точніше, приборкати його зникли через рік після утворення СРСР. Процес націотворення в республіках пішов таким темпом, що Сталін поспішив надати боротьбі з націоналізмом характеру генеральної лінії партії у національному питанні. Про це, зокрема, свідчить його виступ на XII з'їзді у квітні 1923 р.

Характеризуючи націоналізм, Сталін подав його у вигляді двоголової гідри, що загрожує інтересам соціалістичного будівництва. З одного боку, це великодержавний шовінізм, який дістався у спадщину від царського минулого, а з іншого, – дрібнобуржуазний націоналізм раніше пригнічених народів. Головною небезпекою Сталін назвав великоруський шовінізм: «Це – наш найнебезпечніший ворог, якого ми повинні повалити, бо якщо ми його повалимо, та на 9/10 повалимо і той націоналізм, котрий зберігається і котрий розвивається в окремих республіках» [21].

Висунута Сталіним теза щодо «головного ворога» була прийнята делегатами з'їзду як аксіома та наказ до виконання. І радянська історіографія ніколи не ставила під сумнів заклик вождя. Однак тут є над чим подумати. По – перше, росіяни хоча і були найбільш численним етносом поміж інших народів імперії, ніколи за царя не мали з того якогось зиску. Про це пишуть, зокрема, А. Каппелер, І.-С. Коропецький та інші зарубіжні автори [22]. Один з них, Девід А. Моро, упродовж сказаного стверджує (і це друга важлива обставина, на яку треба звернути увагу), що «росіяни аж ніяк не належали до привілейованих націй під радянською владою – після 1917 р. їхній народ та культура зазнали репресій,

набагато масштабніших, аніж менші нації» [23]. Наведемо тільки один факт: серед в'язнів ГУЛАГу на початку 1939 р. росіяни становили 63 %, в той час як в усьому населенні країни їх було 58 % [24].

Масові репресії проти російської «буржуазної» інтелігенції та петербурзького дворянства, розкуркулення, нищення руської православної Церкви при відсутності в росіян етнічно орієнтованих національно – державних закладів і зорганізованих гоніннях на традиційну духовну культуру в 1920-х – першій пол. 30-х рр. серйозно підірвали російську національну свідомість. Ось що пише з цього приводу О. Солженіцин: «Російська національна свідомість була круто пригнічена, погашена до виходу в підпілля, а на поверхні цілком стерта і заборонена як явище контрреволюційне» [25].

Виникає питання, для чого це робилось? Більшість сучасних дослідників радянської національної політики сходяться в тому, що демонтаж російської нації здійснювався владою як перший крок до пролетарської всесвітньої революції. Ця великодержавна ідея, взята на озброєння Ленінінм та його послідовниками, вимагала величезних людських ресурсів, і тут головним джерелом міг стати найбільш численний російський етнос і російський пролетаріат. Позбавлені глашатаями класового підходу своєї історії і національної гордості, вони готувалися на роль «першого героя» (або першої жертви) у боротьбі за комуністичні примари. За ними йшли українці – друга за чисельністю нація.

Парадоксально, але приводом до нападок на українське керівництво і звинувачень його у націоналізмі послужили успіхи України у здійсненні «ленінської національної політики». Керуючись рішеннями X та XII з'їздів партії, ЦК КП(б)У розгорнув активну діяльність по залученню корінного населення республіки до державного і господарського будівництва, запровадженню по всіх установах української мови, організації мережі шкіл, вищих учбових закладів, видавничої справи на українській мові тощо.

Як результат, до 1927 р. українською мовою велось вже 70 % урядових справ, частка українців серед урядових службовців збільшилась до 54 % проти 35 % в 1923 році. Особливо результативною політика українізації була в галузі освіти – до 1927 року 80,7 % загальноосвітніх шкіл і 30 % вищих учбових закладів вели навчання виключно українською мовою [26].

Досягнуті успіхи викликали занепокоєння у Сталіна. Він розглядав процес націотворення в республіках як політично небезпечний з самого початку. І вже у квітні 1926 року починає свій наступ на українське відродження з листа до Кагановича та інших членів ЦК КП(б)У. Своім вістрям критика Сталіна була по формі направлена проти

«дерусифікаційного» тиску у містах України, а по змісту – проти носіїв ідеї відродження, української інтелігенції. Зокрема, Сталін докладно і не випадково розглядає погляди літератора М. Хвильового. У його світогляді Генсек побачив вкрай небезпечний, з позицій союзного центру, ухил до націонал – комунізму, кінцевою метою якого була самостійна Україна [27].

Ініційований Сталінін похід проти так званого націоналістичного ухилу в компартії України став, по суті, поворотним в історії «національного непу». Починаючи з 1927 року його розвиток був істотно загальмований а згодом і зведений нанівець. З метою приборкання національних еліт, котрі сформувалися за попередні роки і домагалися розширення компетенції республіканських органів влади та більш активної участі у справах цілої держави, Сталін запровадив у обіг термін «націонал – ухильництво». Маючи дуже широке трактування, він давав можливість звинуватити у контрреволюційній діяльності кожного, хто опирався централізаторській політиці Москви і не ставив вище над усе інтереси «класової солідарності».

Жертвами боротьби з «націонал – ухильництвом» стали ідеологи українізації М. Хвильовий, О. Шумський, В. Волобуєв, М. Скрипник та багато інших знаних і не знаних діячів української культури і політикуму. Така ж доля спіткала в 1927-1933 роках національні еліти й в інших союзних республіках. І хоча уже до епохи масового терору кількість репресованих вимірювалась десятками тисяч, справжнього погрому неросійські кадри зазнали в

наступний період. Зокрема, після чистки 1937 року партійна організація України втратила 37 % своїх членів, тобто 170 тис. чоловік [28]. У республіках Середньої Азії з 1930 по 1938 рік одна за одною відбулися 7 чисток, з якими пішла у небуття майже вся місцева партійна еліта [29].

Не менш жорстоким був і терор проти наукових кадрів, журналістів, письменників і вчителів – власне тих, кого об'єднує поняття «будителі нації» і чия діяльність має принаймні потенційний політичний зміст. Після їх ліквідації Сталін дійсно міг вважати, що «виришення» національного питання в СРСР з точки зору забезпечення його єдності відбулось.

Навчені гірким досвідом партійні та радянські кадри в союзних республіках більше ніколи, за життя Сталіна і після його смерті, не

піднімали широко питання про перерозподіл владних повноважень між національними окраїнами і центром. Тільки одного разу Хрущов наважився порушити це питання на XX з'їзді. І те після його відставки все швидко повернулося «на круги своя». Політбюро ЦК цілком справедливо боялося, що демократизація суспільного життя та економічні реформи неминуче реанімують ті проблеми, які були успішно «заморожені» в роки сталінської диктатури. Фактично, так і сталося у другій половині 80-х рр.

Виходячи з досвіду «перебудови» можна стверджувати, що процес націотворення в радянських республіках з початку 1920-х рр. ішов до цілком ймовірного результату. І якби не шалений терор, розпад СРСР стався б уже через 6 – максимум через 10 років після його утворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ленин В.И. Критические заметки по национальному вопросу// Полн. собр. соч.- Т. 24.- С. 132-133.
2. Ленин В.И. Рабочий класс и национальный вопрос// Полн. собр. соч.- Т. 23.- С. 149.
3. Ленин В.И. Развращение рабочих утонченным национализмом// Полн. собр. соч.- Т. 25.- С. 145.
4. Хмара Н.И. Буржуазный национализм и милитаризм.- М., 1986.- С. 10.
5. Див.: Геллер Э. Нации и национализм.- М., 1991; Гунчак Тарас. Україна: перша половина ХХ століття.- К., 1993; Молода нація.- К., 1998; Национальная политика России: история и современность.- М., 1997; Чешко С.В. Распад Советского Союза: Этнополитический анализ.- М., 1996; Шпорлюк Р. Империя та нації.- К., 2000.
6. Див.: Политология: энциклопедический словарь.- М., 1993.- С. 195.
7. Від пізньюлат. Unio – єднання.
8. Див.: Татуец С.А. Этносоциология: проблемы, перспективы преподавания// Вестн. Моск. ун-та. Серия 18. Социология и политология.- 2000.- № 6.- С. 67.
9. Див.: Сталин И.В. Марксизм и национальный вопрос// Сочинения.- Т. 2.
10. Геллер Э. Нации и национализм.- М., 1991.- С. 5, 24.
11. Рыбаков С.Е. Анатомия этнической деструктивности//Вестн. Моск. ун-та. Серия 18. Социология и политология.- 2001.- № 3.- С. 28-29.
12. Див.; Ханазаров К.Х. Решение национально – языковой проблемы в СССР.- М., 1977.- С. 19.
13. Наибольш фундаментальными публикациями з цього питання є: Каппелер А. Россия – многонациональная империя.- М., 1996; Национальная политика России: история и современность.- М., 1997; Хоскинг Джеффри. Россия: народ и империя.- Смоленск, 2001.
14. Каппелер А. Россия – многонациональная империя.- С. 300.
15. Див.: Национальная политика России: история и современность.- С. 180-181.
16. Див.: КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Т.2.- М., 1970.- С. 252.
17. Известия ЦК КПСС.- 1989.- № 9.- С. 199.
18. Цит. по: Шпорлюк Р. Империя та нації.- К., 2000.- С. 42.

19. Див.: Каппелер А. Вказана праця.- С. 307-308.
20. Див.: Шпорлюк Р. Вказана праця.- С. 163.
21. Сталин И.В. Сочинения.- Т. 5.- С. 262.
22. Див.: Каппелер А. Вказана праця.- С. 133-137; Коропецький І.С. Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки.- К., 1995.- С. 97.
23. Цит. по: Шпорлюк Р. Вказана праця.- С. 68.
24. Козлов В.И. Национализм, национал – сепаратизм и русский вопрос// Отечественная история.- 1993.- № 2.- С. 52.
25. Солженицын А. Россия в обвале.- М., 1998.- С.135.
26. Субтельний О. Україна: історія.- К., 1991.- С. 338.
27. Сталин И.В. Тов. Кагановичу и другим членам ПБ ЦК/б/У// Сочинения.- Т. 8.- С. 152 – 153.
28. Субтельний О. Вказана праця.- С. 366.
29. Шпорлюк Р. Вказана праця.- С. 27.

РЕЗЮМЕ

НАЦИОНАЛИЗМ КАК ФЕНОМЕН СОВЕТСКОЙ ИСТОРИИ (1920-1930-е гг.)

СУРНИН В. Б. (Ужгород)

Уже в период борьбы за власть Ленин, большевики извратили сущность национализма. И после образования Советского государства использовали его как образ врага, который подлежит уничтожению. Но вопреки массовым репрессиям в годы сталинской диктатуры национализм не умер, и в 1991 г. доделал ту работу, которую не успел завершить в 1920-1930-е годы.

SUMMARY

NATIONALISM AS A PHENOMENA OF SOVIET HISTORY (1920-1930-IES)

SURNIN V.B. (Uzhhorod)

Already in the period of struggle for authority, Lenin Bolsheviks, pervert the nature of nationalism. And after the formation of soviet state, used it as image of enemy, which have to be distracted. But in spite of mass repression in the years of Stalin's dictatorship, nationalism was not died and in 1991 finished the work, which have no time to complete in 1920-1930-ies years.

РЕСПУБЛИКА СЕРБИЯ В КУЛЬТУРНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ З КРАЇНАМИ АЗІАТСЬКОГО РЕГІОНУ (70-ті роки ХХ ст.)

МАТЬОВКА М.П. (Ужгород)

Міжнародне співробітництво в галузі культури суттєво розширилось і урізноманітнилось після Другої світової війни. На порядок денний було винесено питання про регіональний та глобальний характер взаємозалежності як політичної, економічної, так і культурної. Втілення його в життя – наслідок вимог Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, яка стала фундаментом повсякденного мирного врегулювання і співробітництва [1].

Здобуття незалежності країнами Азії прискорило процес налагодження культурних зв'язків між

ними, з одного боку, та активізації участі афро-азіатських держав у загальносвітових культурних процесах, з другого. Це сприяло духовній деколонізації в процесі спротиву культурної домінації розвинутих країн і, насамперед, колишніх метрополій. Лідери афро-азіатських країн розглядали зв'язки в галузі культури не тільки як становлення рівноправної співпраці, але і як взаємодопомогу в розробці концепцій, розбудові інституцій культурного розвитку, а також в якійсій підготовці кадрів. Перелічені питання були в центрі уваги конференцій на рівні